

Eero Snellman :

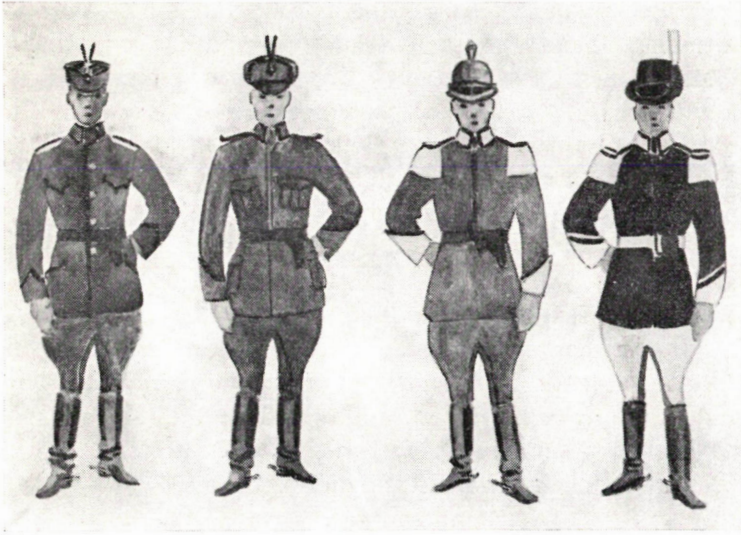
GALLEN-KALLELAN APULAISENA PÄÄMAJASSA
VUONNA 1918.

Vapaussodan alkaessa 1918 oleskelin Tukholmassa. Heti sodan puhjettua yritin saada passia kotimaahan, mutta ministeri Gripenbergin kehoituksesta jäin kuitenkin vielä tois-
taiseksi Ruotsiin, missä sielläkin oli tekemistä yllin kyllin. Aluksi toimin Suomeen ilmoittautuvien ulkolaisten vapaaehtoisten vastaanottamiseksi perustetun, Brunnsgränd 6:ssa sijainneen toimiston järjestäjänä ja johtajana. Tällä toimistolla oli vapaaehtoisten huoltamista varten oma intendentuurinsa. Asepuolen hoitajana toimi siellä Arno Hohenthal, minä sain tehtäväkseni huolehtia vaatetustarvikkeista ja niiden keräämisestä. Työtä oli vallan tavattomasti, ja varusteita kerääntyi runsaasti. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon, että eräänä päivänä ostin intendentuuria varten kaikki saatavissa olleet puoliturkit sekä samalla tavalla yhdellä rynnistyksellä kaikki tarjolla olleet pohjatut pieksut. Jonkun ajan kuluttua jätin kuitenkin nämä tehtävät insinööri Palmgrenille, sillä minut määrättiin eversti Hjelmmanin ja maisteri Olmar Fabritiuksen johdolla toimineen, Linnékadun varrella sijainneen "Finska Legationens Anskaffningsbyrå"-nimisen intendentuurin osaston hoitajaksi.

Taiteilijatoverini Akseli Gallen-Kallela oli tällä välin toiminut Pohjanmaalla sekä Vaasan hallituksen että Mannerheimin Päämajan palveluksessa. Hallituksen toimesta hän piirusteli mm. uusia seteleitä painattaen niitä eräässä kivi-painossa, missä aikaisemmin oli painettu mm. värillisiä karamellipapereita. Samalla hän työskenteli Thomén kartta-toimistossa suurentaen ja monistaen karttoja eri rintamaloikkoja varten. (Tämä karttatoimisto, jossa nykyinen professori Verner Thomé työskenteli Mikkelissä samaan aikaan kun me Gallen-Kallelan kanssa piirtelimme siellä pukuja, merkkejä ym., oli perustettu Gallen-Kallelan töistä riippumatta, todennäköisesti eversti Steniuksen alaisena Päämajan topografisena osastona.)

Gallen-Kallela oli saanut Mannerheimiltä tehtäväkseen myös sotilaallisten kunniamerkkien suunnittelemisen. Saatuaan tämän työn valmiiksi hän matkusti Tukholmaan tilataksaan sieltä mallikappaleet ja otti siellä yhteyden minuun. Kävi kuitenkin pian selville, että Vapauden Ristin valmistaminen Tukholmassa Sporrong & Co:lla olisi käynyt melko kalliiksi, etenkin Berliinin hintoihin verrattuna. Tämän johdosta Gallen-Kallela päättikin jatkaa matkaansa Saksaan. Ollessani häntä saattamassa asemalla hän muistikin yhtäkkiä, että Vapauden mitali oli vielä suunnittele-matta. Asemasillalla hän nopeasti hahmoitteli Ideal-tupakkalaatikkonsa kanteen ylimalkaisen suunnitelman. Sellittäen, että mitaliin olisi saatava Suomen vaakunaleijonan yläosa sekä asianmukainen teksti — ”Urheudesta — För tapperhet” — hän pyysi minua muovailemaan mitalin ja valvomaan sen lyöttämistä.

Gallen-Kallelan matkustettua teinkin työn valmiiksi ja lyötätin jo Sporrongilla mallitkin: 300 pronssista ja 200 hopeaista eli yhteensä 500 mitalia. Sporrong & Co:n pyyn-

Kuva 1. Eräitä v:n 1918 Sotilaspukukomitealle jätettyjä luonnoksia suomalaisiksi sotilaspuvuksi, joissa on havaittavissa varsin etäisiäkin historiallisia vaikutteita. — Vrt. Sotamuseo I: "Gallen-Kallela suomalaisen sotilaspuvun suunnittelijana".

Some proposals for Finnish Uniform submitted to the Uniform Committee in 1918, in which much earlier historical influences are observable. Comp. Sotamuseo I: "Gallen-Kallela as designer of the Finnish uniform".

nöstä piirustin myös sotilasnappiehdotuksen, jonka mukaan samainen liike valmisti omaan laskuunsa erikokoisia ja -värisiä nappimalleja Suomessa esitettäväksi.

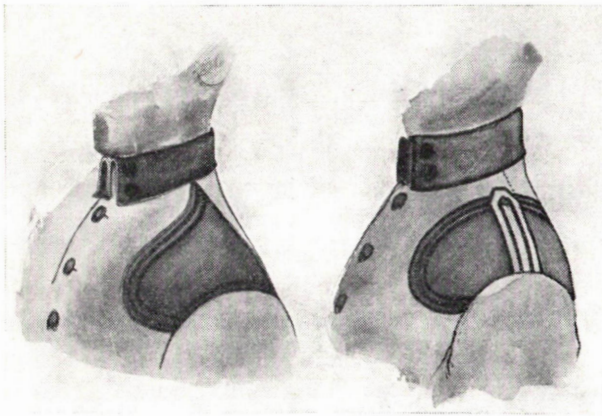
Jännittyneenä odottelin Gallen-Kallelan paluuta Berliinistä ja hänen mitaliarvosteluun, mikä onneksi olikin täysin myönteinen. Yhdessä matkustimme nyt kotimaahan. Matka oli hankala, sillä mukana oli mm. kuriirimatkatarraa useita kolleja. Vaasan asemalla emme löytäneet muita kuljetusvälineitä kuin erään vesikelkan, jolla lähdimme sit-

ten kuljettamaan tavaroitamme kaupungille: me molemmat taitelijat takaa työntäen sekä eräs matkaseuranamme ollut neitonen edestä vetäen. Yöpaikan löysimme eräästä hotelli Ernstin yhteismajoitushuoneesta. Sinne saapui seuraavana aamuna senaattori Heikki Renvall, joka "pelasti" meidät tästä melko epämiellyttävästä majoituksesta asumaan kaupungille perhemajoitukseen.

Vaasassa kävimme hallituksen luona esittelemässä kunniamerkkejä. Muistan kuinka Svinhufvud kutsui valtiovarainoimituskunnan päällikön senaattori Aleksander Freyn sekä kauppa- ja teollisuustoimituskunnan päällikön senaattori Heikki Renvallin pöytiensä takaa merkkejä tarkastamaan. Sekä ristit että mitalit saivat hallituksen yksimielisen hyväksymisen osakseen.

Muutaman päivän kuluttua matkustimme Gallen-Kallelan kanssa Mannerheimin määräyksestä Mikkeliin. Matkamme tapahtui Haapamäelle asti kulkulaitostoimituskunnan päällikön senaattori Jalmari Castrénin seurassa tämän käyttöön luovutetussa Suomen kreikkalaiskatolisen piispan entisessä salonkivaunussa. Castrén kuvaili mielenkiintoisella tavallaan pakoaan Helsingistä yhdessä Svinhufvudin kanssa, viimeksimainitun naamioimista yms. Matkan rasitukset sekä monet valvotut yöt aiheuttivat kuitenkin sen, että mielenkiintoisesta kuultavasta huolimatta nukahdin heräten vasta junan saavuttua Haapamäelle.

Mikkelissä meidän oli ilmoitauduttava Mannerheimin Päämajassa, minne saimme määräyksen saapua eräänä aamuna jo klo 6 aikaan. Kun tulimme ylipäällikön luo, hän otti heti keskustelun kohteeksi sotilasnapit ja esitti samalla todennäköisesti poliisimestari Spåren ehdotuksena matalapintaisen, korkeamman reunusrenkaan ympäröimän leijonanapin. Tämän napin etuna oli se, että leijona säilyi

Kuva 2. Eräs ehdotus ruskeasta nahasta valmistettaviksi hartiasuojuksiksi, joiden tarkoituksena oli estää asetakin olkapään kulumista kiväärihihnan alla. Olkasuojat oli ehdotuksen mukaan varustettu aselajin mukaisin nauhoihin.

A proposal for a shoulder protection of brown leather, which was to prevent the shoulders of the coat from wearing out under the rifle strap. According to this proposal the shoulder protection was to be equipped with the ribbon of the service branch.

kulumatta himmeänä, varjopuolena sen merkitsemä suurempi kankaan kulutus. Meillä oli asunnossamme Sporrongin valmistamat nappimallit, jotka kävimme nyt hakemassa. Nämä kuperapintaiset napit saavuttivatkin Mannerheimin hyväksymisen, ja ne ovat edelleenkin, kotimaassa nykyisin valmistettuina ja valitettavasti alkuperäisiä heikompiina, edelleenkin käytännössä armeijassamme.

Mikkelissä asuimme eräessä yksityisperheessä. Ahtaassa huoneessamme piirustimme sänkyihimme tuettujen piirustuslautojen varassa erilaisia ehdotuksia sotilaspuvuksi sekä sen detaljeiksi, kuten mm. käsivarsinauhoiksi, aselaji- ja arvomerkeiksi. Eri joukko-osastoja varten piirrettiin

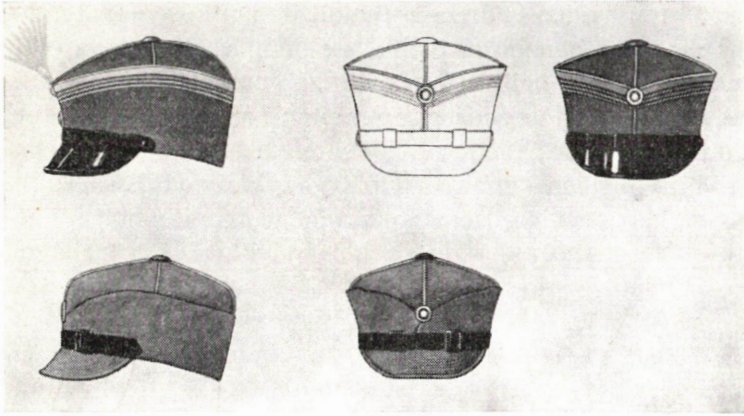
jatkuvasti lippuja sekä Mikkelissä että myöhemmin Helsingissä.

Mannerheimin toimesta perustettiin Mikkelissä Sotilas-pukukomitea, johon sotilasjäseninä kuuluivat kenr.maj. Mexmontan ja eversti H. Ignatius, taiteiljoina res.luutn. Gallen-Kallela ja minä, silloinen reservivänrikki. Tälle komitealle sekä viime kädessä Mannerheimille esitettiin pukupiirustukset sekä valmistetut mallikappaleet minun joutuessa usein toimimaan muotinukenä.

Joskus Helsingin valtauksen jälkeen matkustimme yhdessä Gallen-Kallelan kanssa pääkaupunkiin auttaaksemme siellä yhdessä ruotsalaisen kapteenin Petersenin kanssa paraatijuhlallisuuksien valmistelemissä. Matkayhteys Kouvolan kautta oli vielä poikki, ja niin tulimme Pieksämäen ja Haapamäen kautta matkustaen, ollen tämä juna ensimmäinen silloin senkin kautta Mikkelistä Helsinkiin saapunut. Junassa matkustivat mm. varatuomari, majuri Kotilainen, varatuomari Ossian Procopé ja agronomi J. Kaltio.

Helsingissä saimme toimistoksemme Gallen-Kallelan kanssa erään Uuden Ylioppilastalon osakuntahuoneistoista. Toimistoomme liittyivät tällöin taiteilija Bruno Tuukkanen ja arkkitehti Toivo Paatela. Paraativalmisteluihin kuului mm. lipun valmistaminen yleisesikunnan autoihin. Gallen-Kallelan piirustusta noudattaen ommeltiin taiteilija Ilona Jalavan ateljeerissa silkkiset liput, esittäen kultaista leijonaa valkoisella, punakeltaisen reunuksen ympäröimällä pohjalla.

Ylioppilastalolta toimistomme siirtyi Hotelli Fenniaan, missä meitä varten oli varattu kolme huonetta. Arkkitehti Paatela erosi tällöin toimiston palveluksesta antautuen toisiin tehtäviin. Taiteilija Bruno Tuukkanen jäi edelleen Sotilas-pukukomitean palvelukseen.

Kuva 3. Eräs Sotilaspukukomitealle jätetty ehdotus suomalaisiksi sotilaspäähineeksi.

A proposal submitted to the Uniform Committee for the headgear of the Finnish soldier.

Helluntaipyhien tienoilla Gallen-Kallela sai tehtäväkseen valtakunnan lipun suhteitten suunnittelun. Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sihteeri, fil. tri Puukko saapui pyhien edellä eräänä aamuna toimistoomme ja hänellä oli mukanaan eduskunnan periaatteelliseen päätökseen — sininen risti valkealla pohjalla — perustuva luonnosehdotus Suomen lipuksi. Luonnoksessa oli kapeahko sininen risti, Skandinaavian lippujen tavoin. Maan kielisuhteiden ja niiden vaatiman tasapuolisuuden vuoksi oli lipun lipputangon puoleinen yläneliö jaettu vinottain punaisiin ja keltaisiin kolmioihin. Ehdotus oli kamala, ja se saattoi Gallen-Kallelan suorastaan raivostumaan hänen sanoessaan lipun muistuttavan Andreaxsen-ristiä.

Uuden lippuehdotuksen tekeminen jäi nyt Gallen-Kal-

lelan tehtäväksi. Viimeksimainittu matkusti kuitenkin maalle, eikä hänellä sinivalkoisen lipun vastustajana ollut todennäköisesti erityistä intoa lipun suunnitteluun.

Helluntain jälkeisenä ensimmäisenä arkipäivänä tohtori Puukko saapui hakemaan lippuluonnosta. Gallen-Kallelaa ei saatu mistään kiinni. Niinpä ryhdyimme yhdessä Tuukkasen kanssa kiireellä tekemään lippusuunnitelmia. Valiokunnalla oli kokous samana päivänä klo 12, ja siellä oli myös lippukysymys saatettava ratkaisuun, pahimmassa tapauksessa eduskunnan ehdotuksen pohjalla. Suunnittelimme sinistä ristiä eri kokoisena ja muotoisena. Loppujen lopuksi päädyimme yksikkömittoihin 3:4:5:10 lipputangosta lähtien. Ruotsalaisten värivaatimusten tyydyttämiseksi tuli onnellisena päähänpistona mieleeni ehdottaa, että vahvistettaisiin kolme lippua: valtiolippu, sotalippu ja kauppalippu, joista kahteen ensinmainittuun sijoitettaisiin sinisen ristin keskelle punakeltainen vaakuna, silloin vielä kruunullisena.

Piirustukset vielä märkinä käsissäni kiiruhdin yhdessä tohtori Puukon kanssa Säätötalolle. Siellä professori L. Ingman oli jo eteishallissa odottamassa. Hän otti luonnokset ja tuli jo hetken kuluttua ilmoittamaan, että lippuehdotus oli sellaisena valiokunnassa hyväksytty. Lakitekstiä varten hän kysyi käytetyn sinisen värin nimitystä. Selitettyäni käyttäneeni ultramariinitushia — jotta olisi välttytty liian nopeaan haalistuvasta, silloin sinivalkoisissa lipuissa yleisesti käytetystä ”taivaansinisestä” — Ingman ehdotti tekstiin värimerkinnän ”merensininen (ultramariini)”.

Palattuani toimistoomme oli sinne jo saapunut Gallen-Kallelakin yhdessä Eliel Saarisen ja Emil Wikströmin kanssa. He suunnittelivat siellä vastalauseita sanomaleh-

tiin sinivalkoisen lipun johdosta. On huomattava, että Saarinen oli jo ennen vapaussotaa tehnyt piirustukset punakeltaiseen — sittemmin Espoon ja Sipoon lipuksi kutsuttuun — ristilippuun. Selvitettyäni heille vastalauseitten esittelemisen olevan jo myöhäistä ja hyödytöntä Gallen-Kallelakin toi loppujen lopuksi julki tyytyväisyytensä sen johdosta, että mahdoton alku oli saatu siedettävään päätökseen.

(Haastattelu 25. 2. 1948.)

GALLEN-KALLELA'S ASSISTANT AT HEADQUARTERS IN 1918

The author Eero Snellman, the artist, who died in the autumn of 1951, acted as closest assistant to the artist Gallen-Kallela on the Military Uniform Committee at Mannerheim's Headquarters in the spring of 1918. In the foregoing interview in Finnish he relates his reminiscences of this time, giving an account of the Finnish decorations and the designing of some details of the uniforms and finally the origin of the Finnish flag. The 1948 Year Book of the War Museum contains an article on the uniform designed by the Uniform Committee.